

kritieken

Gefröbel wekt wrevel in complete Varèse

'Hommage aan Goeyvaerts' door Champ d'Action olv James Wood, 12/6 in Muziekgebouw aan 't IJ; Varèse 360° door Asko|Schönberg, Rotterdams Philharmonisch Orkest, Cappella Amsterdam en solisten olv Peter Eötvös, 13 en 14/6 in Westergasfabriek.

Holland Festival

'Get rid of the visuals' klonk het zaterdag in de uitverkochte Gashouder op het Amsterdamse Westergasfabriekterrein. 'Weg met de video!' hoorde je even later in een adequate vertaling. Het publiek dat twee avonden lang het complete werk van Edgard Varèse te horen kreeg, was het duidelijk niet eens met de toegevoegde videobeelden van installatiekunstenaar Gary Hill. Zaterdagavond kwam Hill en zijn team wijselijk geen applaus halen, zondag werd hij getraakteerd op boegeroep.

'Waarom moet deze uitzonderlijk beeldrijke muziek eigenlijk van concrete externe beelden worden voorzien?', zo vraagt Hill zich in een toelichting op zijn werk af. Ja, waarom eigenlijk? Varèse's extreme bezettingen (het enorme orkest met een lèger koperblazers en slagwerkers in 'Amériques' bijvoorbeeld, of het louter met slagwerkers bezette 'Ionisation') waren eigenlijk al beeld genoeg. De bijzondere omgeving van de gashouder deed de rest.

Dat Hill tegenover Varèse een ongelijke strijd leverde, was nog tot daaraan toe. Maar het gefröbel met kleine op doek uitvergroete voorwerpjes, de gebarensynchronisatie voor doven en slechthorenden en de retro vectoranimaties waren onder de maat. En het constante gedoe op de vloer met dingetjes en camera's stoorde enorm. Jammer, want dit was de eerste eigen productie van het Holland Festival sinds tijden - die bovendien nog naar Parijs en Londen gaat.

Muzikaal gezien kreeg het complete oeuvre van de visionair Varèse

Edgard Varèse. FOTO PHILIPSPERSBUREAU

(passend op drie cd's, maar niet op een gemiddeld concertpodium) afgelopen weekend sterke uitvoeringen onder Peter Eötvös. Werken zoals 'Hyperprism', 'Ionisation', 'Amériques' en 'Déserts' klonken onder zijn precisieslag nog net zo verontwaardig, fris, ongesëvenaard en indringend als zeventig jaar geleden.

In een halve cirkel waren tribunes in de gashouder geplaatst, die uitkeken op een podium met beeldschermen aan de tegenoverliggende wand. Die metalen omgeving met luidsprekers voor geluid dat in de ruimte kon worden geprojecteerd, maakte dat je het gevoel had twee avonden lang midden in Varèse's klankmachines te zitten.

In de lyrische uitvoering van het orkestwerk 'Amériques' hoorde je de massa van het Rotterdams Philharmonisch Orkest tegenover nooit eerder waargenomen details en het vlamme bolletje kopergekluid dat van het *Fernorchestra* kwam. In de door Varèse-assistent Chou Wen-Chung voltaalde operaschets 'Btude pour Espace' zong Cappella Amster-

dam (met een hyperexpressieve Asa Olsson als soliste) in deze wereldpremière zijn oerkreten prachtig door de industriële ruimte. In 'Un grand sommeil noir' en 'Offrandes' schitterde de Finse sopraan Anu Koivsi.

Over tijd die in ruimte veranderde ging het vrijdag ook in de hommage aan Goeyvaerts van het Belgische ensemble Champ d'Action in het Muziekgebouw. Van Goeyvaerts is zondag de scenische première van de opera 'Aquarius' te zien in hetzelfde Muziekgebouw. Champ d'Action had de Belgische componist tegenover James Tenney gezet, een Varèse-leerling die waarschijnlijk de invloedrijkste Amerikaanse componist van de afgelopen eeuw was, maar vrijwel onbekend in Nederland is gebleven.

Het leek vrijdag wel alsof het Holland Festival dat concert een beetje vergeten was: geen festivalsfeer, halfvolle zaal. Onterecht, want 'Critical Band' van Tenney klonk hallucinerend en sopraan Rolande van der Paal was verblijvend in Goeyvaerts' 'Litanie IV'.

Het Varèse-retrospectief sloot zondag in de gashouder gelukkig af in het donker, met 'Poème électronique' (1958), dat de componist tijdens zijn verblijf in Eindhoven maakte voor de Wereldtentoonstelling in Brussel, als slotgebed. Je waande je even in het maagvormige Philips-paviljoen met zijn honderden luidsprekers dat speciaal voor dat stuk werd ontworpen door Iannis Xenakis voor Le Corbusier (die er ook een film bij maakte). Tussen de elektronische klanken van 'Poème électronique' bracht de opgenomen cadens door coloratuursopraan Cristina Deutekom het mystieke spanningsveld tussen het machinale en het lijfelijke in Varèse's muziek ineens heel letterlijk aan de oppervlakte.

Anthony Fiumara

Hommage
Goeyvaerts

Goeyvaerts herdacht

De Vlaamse componist Karel Goeyvaerts ontwikkelde zich van radicaalste radicaal tot fascinerend minimalist. Het Holland Festival brengt hem een hommage.

DOOR MARTIN KAAJ

BESCHRIJVINGEN van muziek zijn vaak moeilijker te begrijpen dan de muziek zelf. Je kunt Vader Jacob bijvoorbeeld een diatonische majeurmelodie noemen met de secunde als centrale interval die eindigt in een krachtig dominant-tonicagebaar. Na zo'n uitleg zou geen ouder het liedje nog aan zijn kind durven leren. Of je kunt een compositie aanbevelen vanwege de beweeglijkheid in alle parameters. Of over een componist schrijven dat hij begon als strenge serialist en later meer hechtte aan de communicatieve waarde van zijn werk, dat toen een repetitief en neotonaal karakter kreeg. Die laatste zin staat in een passage in de koeke brochure van het Holland Festival, waarin twee concerten met muziek van de Belgische componist Karel Goeyvaerts (1923-1993) worden aangeprezen. Een met de scenische wereldpremière van de opera *Aquarius* en een met kamermuziek. In *Aquarius* zijn volgens de brochure citaten in acht talen te horen, waardoor een mens eerder een hermetische dan een communicatieve opera zou verwachten. Maar afgaande op zijn tamelijk recente kamermuziek, zou het allemaal reuze mee kunnen vallen. In de jaren vijftig behoorde Goeyvaerts tot de radicaalsten der radicale muziekvernieuwers. Hij werd vaak in een adem genoemd met Stockhausen en Messiaen en hij was nooit te beroerd om de uiterste consequentie uit een muzikaal idee te trekken. Maar toen hij zichzelf in 1958 op het

doodlopende einde van zijn radicale weg aantrof, besloot hij dat hij liever kaartjes knipte bij Sabena. Al snel ging Goeyvaerts toch weer componeren, eerst nog met een halve blik naar de nieuwste muziekontwikkelingen, later met een gezonde onverschilligheid voor modes en stromingen.

Mooie geluidjes

Tussen 1979 en 1982 componeerde Goeyvaerts vijf litanieën, waarin hij zich een onverschrokken meester van de herhaling toont. Voor die litanieën bedacht hij korte stukjes muziek, kenners spreken van cellen, die hij vervolgens herhaalt, soms met een kleine en soms met een grotere verandering. Ook plakt hij er wel andere cellen tussendoor of tegenaan. Zo schrijft de muziek met onvoorspelbare pas voort. Een eenvoudig procédé waarvoor de componist eigenlijk maar twee dingen hoeft te kunnen. Mooie geluidjes bedenken en precies aanvoelen hoe snel de luisteraar aan verandering toe is. Dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan. Probeer het maar eens uit na de maaltijd met het bestek en het servies. Wie na drie minuten tikken en schrapen zijn thuisgenoten nog niet gek van ellende heeft gemaakt, heeft zijn roeping als componist gemist.

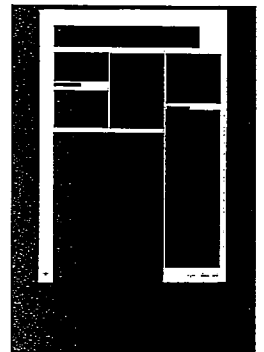
Tijdens het kamermuziekconcert 'Hommage aan Goeyvaerts' wordt diens *Litanie 4* gespeeld, een wonderbaarlijk mooi stuk van zo'n vijftien minuten. Ergens halverwege duiken er als vanzelf vertrouwde melodiestrongen op tussen de fascinerende friemels en fratsels. Het begint met de overbekende bim en bam van *Vader Jacob* en breidt zich uit tot een kort liedje van vier tonen (voor de liefhebbers: mi, sol, si, do) die zo lekker gekruid zijn met allerlei andere tonen dat de luisteraar er na anderhalve minuut nog niet genoeg van heeft. Zoals steeds stopt Goeyvaerts ruim voor de verveling toeslaat voort. Dat tekent de goede componist. Je moet stoppen met snoe-

pen voor je misselijk wordt.

MUZIEKGEBOUW AAN 'T IJ, 12 en 21 juni.

20.30 uur

RADIO 4, 25 juni, Avondconcert, 20.00-23.00 uur

Muziekgebouw Blog

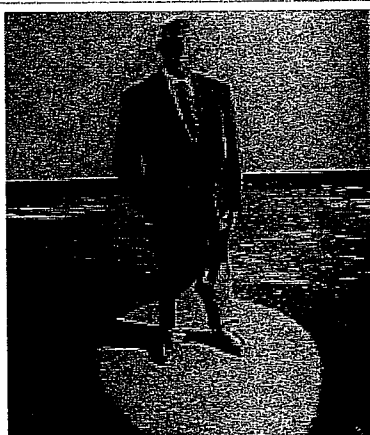
[STARTPAGINA](#)
[PROGRAMMA](#)
[TICKETS](#)
[VIDEO](#)
[CONTACT](#)

Concert Hall
of the
21st Century
Muziekgebouw
aan de Toer

BESET
BROCHURE
09/10

Karel Goeyvaerts in het Holland Festival

23/04/2009 · Geen Reacties

Karel Goeyvaerts

Karel Goeyvaerts – wie kent hem niet? In componistenkringen kun je deze retorische vraag rustig los laten. Maar daarbuiten is de kans groot dat er wenkbrauwen worden gefronst...

Toch liet deze man, die het licht zag en stierf niet veel verder dan 150 kilometer van Amsterdam, bij zijn dood in 1993 een reusachtig oeuvre na. Karel Goeyvaerts studeerde bij Darius Milhaud en Olivier Messiaen, niet de minsten. Zonder zijn kennismaking met Goeyvaerts had Karlheinz Stockhausen beslist anders gecomponeerd. En in Goeyvaerts' werkenlijst is een aantal absolute parels te vinden.

[Lees verder →](#)

Categorieën: [Nieuws](#)

→ [Geen reacties](#)

Om te zoeken, t

Reacties

- Juha van 't Muziekgebou Haenen over
- Jaap on Muziekgebou Tino Haene
- Juha van 't Muziekgebou Haenen over
- Janus Verh Muziekgebou Haenen over
- Janus Verh Muziekgebou Haenen over

Recente be

- Karel Goey Holland Fe
- Concert Ha
- WMMF op v
- Muziekgebou Haenen over
- Parool jour die 21 uur 9

Populaire b

- Muziekgebou Haenen over
- Programma
- WMMF op v
- Concert Ha
- Parool jour die 21 uur 9
- Pre-festival

SERIEUZE, SYSTEMATISCHE GOEYVAERTS AFGEWISSELD MET GEESTIGE TENNEY

MUZIEK Een interessant 'experiment' van het Holland Festival: aandacht voor de Vlaamse componist Karel Goeyvaerts (1923-1993), bekend om zijn serieuze, systematische muziek. Gezien de magere opkomst in het Muziekgebouw loopt het festivalpubliek nog niet warm voor Goeyvaerts en stijlverwant James Tenney (1934-2006).

Een gemiste kans. De dirigent James Wood en het Belgische ensemble Champs d'action presenteerden vrijdag enkele late werken van Goeyvaerts die door een vrijere componeermethode en invloeden van minimale muziek een toegankelijk eerbetoon opleverden.

Neem *Litanie IV* (1981): golvende gillettjes van een sopraan, *glo.. ri... a... in... ex... cels...* nog net te ontwarren, smelten samen met rafelige blazers- en strijkersmotiefjes die steeds zich iets gewijzigd herhalen, soms ruw verstoord door agressieve akkoorden. Tot fors piano-gehamer de stroom abrupt beëindigt.

In *Pas à pas* voor piano solo geldt ook de kracht van herhaling en stiltes. De pianist Yutaka Oya leek het korte pianostuk helaas niet helemaal in de vingers te hebben.

Toegegeven, bij Goeyvaerts ligt stugheid op de loer, het duidelijkste te horen in *Das Haar* (1990). Speelsheid kwam van Tenneys composities. Rondjes draaiend zong de sopraan Rolande Van der Paal in verschillende microfoons een eenvoudig melodietje dat lijkt op *Boer, daar ligt een kip in het water. A rose is a rose is a round* (1970) werd een grappige hink-stap-sprongcanon.

In Tenneys *Critical Band* (1988) transformeerde de noot a, waarop normaal gestemd wordt, ruim twintig minuten in een rijpe vrucht van harmonieuze boventonen en rondzwevende (elektronische) bijgeluiden. Geestig én boeiend. Met minimale middelen.

Lonneke Regter

★★★★★
Goeyvaerts, Tenney. Champs

d'action o.l.v. James Wood,
Muziekgebouw Amsterdam, 12 juni.

Holland
Festival
2009

VK.NL/HF

Visueel vuurwerk en vertier